

ONDER DE BRUGGE ZAT ER EEN MUGGE

Onze stad is niet alleen de stad der torens en der bloemen. Ze is - of liever was - ook de stad der *gaten*.

Daar waren vooreerst de droge gaten, zoals het *Roedegat*, het *Wisselgat*, het *Scheyergat*. En natte gaten of watergaten, zoals de *Windgaten* (later *Vijfwindgaten*), het *Paddegat*, het *Rendelgat*.

Daarenboven waren er ook gaten, die geschiedenis gemaakt hebben, zoals de overbekende *Braemgaten* en het bijna beroemde *Cuupgat*.

Verder beruchte gaten zoals het *Inghelantgat*. En verdachte gaten zoals het *Koutergat*. Tenslotte waren er ook nog gaten aan wier bestaan slechts een banale straatnaam nog herinnert : de *Pargaten*, die zoals u weet *Bagattenstraat* geworden zijn.

Voor vrijwel iedereen zijn al die gaten min of meer bekende zaken. Waarmee sommigen wellicht minder vertrouwd zullen zijn, zijn de *gaten onder het Vleeshuis*, die oorspronkelijk watergaten of kanalen waren, maar die op een bepaald ogenblik op een weinig glansrijke manier droge gaten geworden zijn.

Het lijkt geen twijfel dat van al de Gentse markten de *Vismarkt* verweg de oudste is. We mogen aannemen dat ze reeds omtrent het midden van de 10de eeuw het toneel was van een vrijwel belangrijke handelsbedrijvigheid. Was ze niet gelegen aan de voet van het *Castrum* - door 's *Gravenbrugge* met deze grafelijke versterking verbonden - op een eersterangskruispunt van waaruit oudere en jongere wegen (*Hoogpoort*, *Korte- en Lange Munt*) weldra zouden vertrekken naar *Zandberg*, *Koorn- en Vrijdagsmarkt* ?

Het moge waar zijn dat die aloude *Vismarkt* in hoofdzaak riviervis te koop aanbood : paling, karper, brasem, enz., en misschien in nog grotere hoeveelheden gezouten, gedroogde en gerookte zeevissoorten, ook verse, in sommige gevallen levende zeevis werd er verhandeld.

Vernemen we in dit verband niet door de toltarieven die Graaf *Boudewijn IX* van *Constantinopel* d.d. 15 juli 1199 voor *Gent* uitgevaardigd, dat "boten naar die stad aanvoerden : mosselen, zalm, zeebaars, voorn

en andere witvissen" ? (1)

Alhoewel het document in kwestie op generlei wijze een toespeling maakt op de *plaats* waarnaar die zeevis gevoerd werd, kan er geen de minste twijfel over bestaan, dat die plaats de Vismarkt geweest is.

Ware het niet dat we weten dat onze Vismarkt steeds dezelfde plaats bezet heeft, Boudewijns tarieven zouden ons zeker op de goede weg helpen, want een van de 7 in het document opgenoemde *tollen* wordt uitdrukkelijk aangeduid als Tol van Wasselin of Wasselein.

En die Tol was zoals genoeg geweten is, gelegen tussen de Gras- en de Vleeshuisbrug, voorheen Vee- en 's Gravengruggen. U hoeft slechts te denken aan de "Stoc ter VISCHMERCT" waarvan de uitbater of eigenaar dezelfde Wasselin was, de Stoc geplaatst zijnde op het Tolgebied, het is te zeggen aan de Vischmerct. (Tussen haakjes gezegd zal het 1787 moeten worden aler de laatste leenman of eigenaar van de heerlijkheid Wasselin, de genaamde Philippe Bossier, heer van Marquette, die heerlijkheid, inclus de "Stoc ter Vischmerct", aan de stad zal verkopen voor 100 ponden groot.)

Een kleine eeuw moet voorbijgaan alvorens we enig nieuws over onze Vismarkt mogen vernemen. In de stadsrekeningen van 1280 (14 nov.) wordt namelijk vermeld hoeveel een groep viskopers als pacht aan de stad te betalen hebben : "Item van Jan Corbiels ende van sinen ghesellen ontfinghen wi vander pachte vander VISCHMARCT 90 ponden in grooten torn. ende 27 ponden Vlamssce." Voorwaar geen peulschilletjes ! Op te merken valt dat dezelfde dag ook de "pachte vanden Vleschuse" geïnd wordt. Vismarkt en Vleeshuis : voortaan zullen we die twee steeds in elkaars gezelschap tegenkomen. Zo bijvoorbeeld in 1316 wanneer ze in een adem in een en dezelfde post genoemd worden.

Een paar jaren later krijgen we een nog welsprekender bewijs wat niet zozeer de ligging van de markt doch wat de ligging van het Vleeshuis betreft : "Boid den kelchiedemakere (kasseilegger = stratenmaker) van 269 roeden wercs die hi heft gewrocht binnen desen jare (6 aug. 1324) *ande Vismarct* BESIDEN DEN VLEESCHUSE ende daer men derweten vercoopt." (Waar erwten verkocht worden, worden wellicht ook andere groentesoorten aan de man gebracht ! Groente op de Vismarkt, klinkt die roep niet als een voorbode van wat zoveel eeuwen later gebeuren zal : een Vismarkt die een Groenselmarkt alias Groentemarkt wordt ?)

Van dat Vleeshuus weten we dat het was een "leelick hauthuus dat groote scade was."

Ik zou het een beetje willen geloven dat het houten, *van ouderdom* lelijk gebouw voor de stad een schadelijke geschiedenis was. Er ging met name geen jaar voorbij zonder dat er aan het ding diende gewerkt te worden : "Somme vanden wercke ande vleschuse vander stede." (1336) "Somme..an eene camere onder tgroete vleeschuus, 213 p. 3s.

2d." (1339). Weeral eens een aanzienlijk bedrag!
Hetzelfde liedje horen we zingen in 1340, 1342, 1345, 1354, 1355, 1363, 1364, enz. enz. te veel om op te noemen. Zelfs op het ogenblik waarop reeds besloten was het "leelick hauthuus" door een mooi stenen te vervangen (1406-1407) zag de stad zich genoodzaakt het gebouw van een nieuwe dakbedekking te voorzien: "Item de cost vanden deckene met stroe int vleeschuus."

Ga nu a.u.b. niet denken dat onze geplande halle het eerste stenen gebouw zou zijn dat aan de markt zou oprijzen. Daar stond inderdaad sedert heel lang minstens één steen, waarvan jammer genoeg niet gezegd wordt wáár het zich bevond. Alleszins niet aan de zuid- of de westkant van het plein: "van 40 tinen (grote emmers) daer men water mede drouch sdcindages nachts ten ingane van Marthe (aanvang maart) daert barn (brandde) inden grooten steen ande VISCHMARCT." (1332)

Evenals het Vleeshuis was ook dit huis onderkelderd, want de bewoner ervan (viscoper De Moor) verhuurde hem aan de stad: "van huren van eenen kelre ande Vismarct dar men dallaem (het alaam de "cramen ende taflen" die door de viskopers gebruikt werden en die na iedere marktdag gedemonteerd en geborgen werden) vander Vismarct inne pleget te settene." (21 sept. 1321)

In verband met die gehuurde kelder veroorloven we ons een paar vragen te stellen: Waarom gebruikt de stad haar eigen kelder (onder het vleeshuis) niet voor het bergen van het alaam? Bezigden de vleeshouwers hem misschien? Of bevond hij zich soms in een te erbarmelijke staat? Of diende hij voor dingen die met de marktbedrijvigheden weinig of niets te zien hadden? Blijkbaar wel volgens de inhoud van volgende melding: "Van een cameran te rumene onder tVleeschuus daer men moertre (mortel) inne maeckt." (10 aug. 1322)

Aangezien uitdrukkelijk gesproken wordt van *maect* en niet van *maecte* mogen we met recht veronderstellen dat de "camere" (of een van de cameran) niet occasioneel of ten uitzonderlijken titel als werkplaats (voor de kelchiedemakers) gebruikt werd, maar eerder bestendig, jaar in jaar uit, voor niets anders gebezigd werd.

Behalve de enkele details die we terloops over het Vleeshuis verteld hebben, is ons maar weinig over zijn geschiedenis bekend. Wanneer werd het opgetrokken? Vraagteken. Het Memorieboek der Stad Ghent, uitgegeven door de Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen, Gent, 1852, deelt ons mee dat "Item in dit jaer (1408) was te 'tVleeshuus begonnen te fonderen ende hadde langhen tijt daer te vooren gheweest een leelick hauthuus dat groote scade was."

We weten niet wat de auteur van bovengenoemd bericht met de uitdrukking langhen tijt bedoelt. Dat die tijd veel meer dan 30 of 40 jaar zal bedragen hebben staat als een paal boven water niettegenstaande de bewering van meer dan een schrijver volgens dewelke men de hou-

ten barak ofwel in 1366 ofwel in 1377 zou ineengetimmerd hebben. Zoals we reeds mededeelden stond ze al aan de markt op 6 aug. 1324. In werkelijkheid was ze zeker nog een eeuw ouder, in ieder geval een hele poos ouder dan de kanalisatie van het stuk Oude Leie, dat als nieuwe naam Lieve gegeven werd.

Stadsarchitect Meester Gillis de Sutter, die met de bouw van de halle belast werd, zag zich voor een moeilijke opdracht geplaatst. Niet over het feit dat het stenen vleeshuis nog eens zo groot als het houten moest worden - het zou namelijk reiken vanaf de "spychere" tot aan 's Gravenbrugge - diende de man zich geen kopzorgen te maken, doch zoveel te meer over het onvermijdelijk gevolg van die uitbreiding : het van de kaart wegvegen van de ruimte gelegen tussen Leie en markt, ruimte die voor de viskopers zo broodnodig was als de tafels waarop zij hun vis tentoonstelden.

Gelukkig voor De Sutter kon hij ten volle rekenen op de medewerking niet alleen van de twee neringen - van de Vleeshouwers en van de Viskopers - maar eveneens van de leden van die verenigingen. Deze kwamen zich inderdaad niet aanmelden als concurrenten - vlees contra vis - maar als eenzelfde doel nastrevende lotgenoten. Waren de enen zo goed als de anderen niet pauwhovaardig op de eretitel van Prinsenkinderen (2) die zij niet zolang voordien van de Graaf gekregen hadden ? Trouwens, hoevelen hunner waren niet alleen nauwe verwanten van elkaar, maar daarenboven ook naamgenoten !

Het nochtans niet zo eenvoudig probleem van de veiligstelling van der heren viskopers "toegang naar de Leie" zal meester Gillis, voorzeker dank zij de uitnemende verstandhouding van de twee neringen, op een volmaakte wijze weten op te lossen.

Was het die "camere onder tVleeshuus" die hem op het idee bracht die toegang onderaards te verwezenlijken ? Of waren het de Lieve-schippers - mensen die uiteraard met de Brugse toestanden vertrouwd hoorden te zijn - die hem als na te volgen voorbeeld de Waterhalle (3) kwamen prijzen ? Dat reuzenbouwwerk dat een van Brugge's zeven wonderen heette te zijn.

Wat er ook van zij, we stellen vast dat hij de toegang in kwestie inderdaad onderaards zal maken, het is te zeggen onder de vleeshalle.

Hoe zijn werkschema er tenslotte ging uitzien ?

Er werd bepaald dat het gebouw uit 16 traveeën (vakken) zou bestaan (1 meer dan het Brugs model) en in 4 ongelijke bouw tijden van 4 traveeën opgetrokken :

- 1 - Eerste blok van 4 traveeën (kant 's Gravenbrugge)
 - a) uitgraven en overwelven van 4 gelijke kanaaltjes
 - b) metselen van 4 afzonderlijke watertrappen kant markt
 - c) verbinden van de kanaaltjes met de Leie
- 2 - Tweede blok van 4 traveeën (palend aan 1ste blok)
leggen van de grondvesten

- 3 - Eerste en tweede blokken van 4 traveeën
 - a) optrekken van het halve gebouw met inbegrip van de voorgevel met hoofdingangen
 - b) verhuizen van de stallen en het ander meubilair van het houten naar het stenen Vleeshuis
- 4 - Derde en vierde blokken van 4 traveeën
 - a) afbreken van het houten gebouw inclusief het kapelletje aan de H. Antonius gewijd (4)
 - b) voltooiën van de nieuwe halle.

Welke waren de vaartuigjes die het verkeer tussen de kust en de Vismarkt (en ook andere plaatsen in de stad) verzekerden? Grote boten kwamen voor dit doel zeker niet in aanmerking, dus kon er geen sprake van zijn dat pleiten (zg. Schelde- of Leieschepen) de "gaten van het Vleeshuis" te zien binnenvaren. Integendeel waren het uitsluitend Durme- of Lieveschepen (de zg. sneyen, seyen, seykijs of soykijs) die voor dat verkeer gebruikt werden: platte schuiten, niet meer dan 2,50 m breed en nauwelijks 0,90 m hoog. Dingen die normaal werden voortgetrokken door mensen (in neringentaal knapen genoemd); alleen bij gunstig windweer werden ze voortgeholpen door middel van een aangebracht zeil. (5) Het spreekt vanzelf dat de vracht van die bootjes niet geheel, zelfs niet grotendeels uit vis bestond. Onze Lieve-schippers voerden inderdaad meer koren, wijn, turf, enz. aan dan zeeproducten.

Het is wel jammer dat van dat binnenvaartverkeer geen afbeeldingen en geen gezichten op het Vleeshuis met zijn gaten-in-gebruik tot ons gekomen zijn. Had dat huis zowel aan de Seine gelegen!!!

Op het panoramaplan van 1534 heeft de schilder weliswaar niet vergeten de gaten af te beelden, doch hij moest ze uiteraard zo petieterig voorstellen dat we aan die voorstelling maar luttel plezier beleven, in de eerste plaats omdat van een trap volstrekt niets te merken valt.

Een trap zien we wel op een tekening die gevoegd werd bij "Processen van de Stad Gend tegen Sint Pieters n° 22, jaer 1691, 12 Juli."

Op een mooi rijtje plaatst de tekenaar de "peynshuysekens, het Poulliershuys, den trap, het pelloryn, het Galgenhuys."

Op een "Caerte figurative" van 1784 spreekt men van "den trap leedende onder het vleeshuys." Tussen de trap en het Galgenhuys is een gelijkzijdig driehoekje getekend waarvan elk hoekpunt vervangen is door een klein cirkeltje: de voorstelling van de galg.

Een andere "Caerte figurative" van april 1785 verschilt maar weinig van die van het voorgaande jaar: de trap werd niet vergeten.

Ook op het bekende schilderij van De Noter (Vismarkt met rijen kramen, Galgenhuisje enz.) is de trap te herkennen.

Waard te noteren is dat de gaten of kanalen niet alleen dienden als waterwegen: bij gelegenheid werden ze gewoonweg gebruikt als boothuizen, het is te zeggen als loodsen of garages voor plezierschepen.

Onder andere gebeurde dit in 1460 toen Hertog Filips de Goede, op doorreis, te Gent overnachtte en de boot waarmee hij zich van stad tot stad verplaatste de tijd van zijn oponthoud in een van de 4 gaten liet schuilen.

Wat die would-be garages betreft hebben we de indruk dat het met die dingen niet steeds rozengeur en maneschijn (letterlijk nog meer dan figuurlijk) geweest is. Ik bedoel dat onze viskopers hun zo nuttige overwelfde kanaaltjes voor minder propere doeleinden gebruikt hebben, b.v. voor het expediëren van visbeulingen en ander onappetijlijk goedje. U moet eens lezen wat de Stadsrekeningen van 1473-74 (precies 500 jaar geleden) in verband met het onderhoud van die water-tjes boekstaaft : "Item vanden vuullicheden wech te doene ende voerne (wegvoeren) die onder tvleeschhuus lach ende onder de verwelven vanden selven huus." (Wordt hier gezinspeeld op de kelder, gelegen naast het 4de gat, kelder die naar ik meen nog bestaat maar ongetwijfeld niet meer gebruikt wordt ?) Aan het pretje van het opkuisen van de gaten schijnt maar geen einde te willen komen. Blijkt het dat de Stad tot nog toe - alleszins tot 1473-1474 - de onkosten van dat opkuisen voor haar rekening nam, weldra zou zij ervoor zorgen dat de Vleeshouwers in het vervolg bij het betalen van de onkosten betrokken werden : "Item om de gaten te doen ruummene onder tvleeschhuus daer af betaelt voor onser lieden porsie ende andeel." (6) Wie de andere "porsies" of "andeelen" van de rekeningen betaalden, wordt niet vermeld; waarschijnlijk zullen dat de Vischcopers geweest zijn en misschien de Stad.

En inmiddels maar vuullicheden in het water gooien en ze daarna verwijderen !

In 1507-1508 laat de Overheid aanvoelen dat het menens wordt met het geval, want alsdan is er sprake van "den rumene, zuveren ende schoonmaken van den vier gaten staende onder tvleeschhuus."

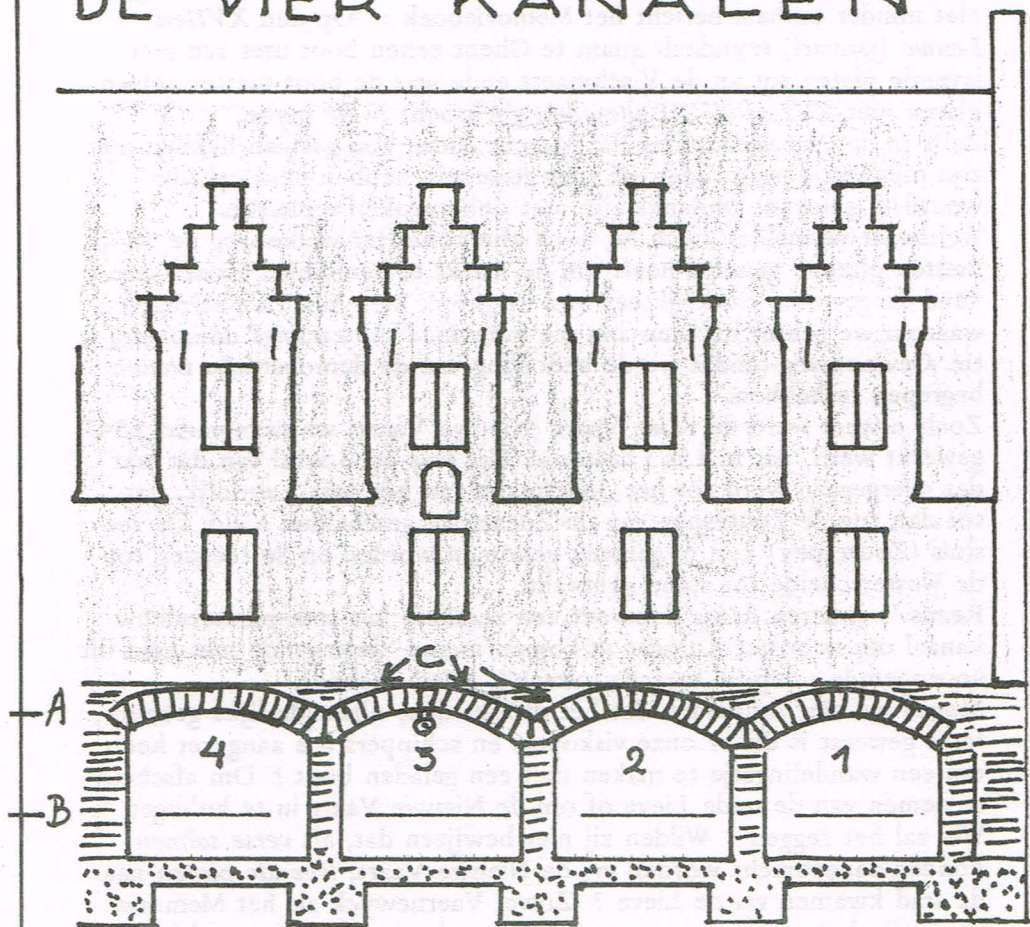
Geen nood evenwel. In de loop van de jaren die volgen blijven Stad en Neringen duchtig omgaan met rieken, schoppen, lepels en kruiwagens. In 1559-1560 "betaelt" de Stad aan "Pieter de Cuzere - die heeft zijn naam blijkbaar niet gestolen - thulpen den rumene vanden gaten onder tvleeschhuus in de riviere..." Een klaar bewijs dat er nog boten naar de Vismarkt komen : "de vier gaten onder tV. ende Peloryn daer men twater duere haelt, *visch* ende *zaken* lossende." (1562-1563)

In de loop van hetzelfde jaar haalden de Vischcopers, in broederlijke samenwerking met de schippers, een stunt uit, waarover door de mensen zeer lang zal zijn nagekaart.

Twee heel verschillende pennen hebben 't relaas van die stunt gewetensvol aan het papier toevertrouwd : die gesneden door Marcus van Vaernewyck en die gescherpt door de auteur van het Memorieboek. De eerste schrijft in zijn "Den Spieghel der Nederlandscher Audtheyt

OUD VLEESHUIS

DE VIER KANALEN

A: STRAATNIVEAU B: WATERPEIL
C: ZICHTBAAR GEWELF

Schets van opbouw van eerste blok van 4 traveeën of vakken

(Ghendt 1568), die in 1574 in dezelfde stad herdrukt zal worden als "De historie van Belgis" wat volgt : "Noch een onghesiene vremtheyt gebeurde te Ghent anno XV hondert LXIII int schependom d'Her ioncheer Claeys Triest Heere van Hauweghem te weten dat up den *XVII in Maerte vrydach* synde quam te Ghendt wt (uit) der zee eenen boot was ghebrocht met *XVII ghesellen* die hem droeghen met de levende Platen tot in de Myne up de Vischmerct dat noyt te voren ghesien en hadde gheweest."

Met minder omhaal bericht het Memorieboek : "Op den *XVIIen Lauwe* (januari) vryndach quam te Ghent eenen boot uter zee met lavende platen tot an de Vischmaert ende was de boot metten selven platen met *XVI of XVIII ghesellen* ghebrocht in de myne."

Zelfs in de veronderstelling dat Marcus alleen zou gestaan hebben met zijn nieuwstijding, zouden we niet gearzeld hebben hem op zijn woord te geloven. Ondanks zijn niet onbesproken reputatie.

Weliswaar vermelden noch hij noch zijn confrater welke weg de "boot metten platen" gevolgd heeft om de markt te bereiken : vanzelfsprekend de gewone, namelijk een van de gaten. Men kan zich afvragen waarom we geloof hechten aan die inderdaad buitenissige demonstratie. Gewoonweg omdat we de bedoeling van de demonstratie menen begrepen te hebben.

Zoals u weet werd de Sasse Vaart (Nieuwe Vaart) waaraan vanaf 1547 gewerkt werd, pas in 1563 voltooid. Het was op 3 april van dat jaar dat overgegaan werd tot het doorsteken van het stuk Landdijk, dat tot dan toe de Zoutespey van de Zoetespey gescheiden hield. De zee-sluis (Zoutespey) kon in gebruik genomen worden en de toegang tot de Westerschelde tot stand gebracht.

Reeds 's anderen daags doorvoer een zeeschip het spiksplenternieuw kanaal om voor het Kuipgat te komen meren "bryngende met hem int voornoemde schip 96 versche salmen". (Memorieboek)

Mogen we niet aannemen dat het precies deze uitzonderlijke gebeurtenis geweest is die er onze viskopers en schippers toe aangezet heeft om een wandelingetje te maken met een geladen boot ? Om afscheid te nemen van de oude Lieve of om de Nieuwe Vaart in te huldigen ? Wie zal het zeggen ? Wilden zij niet bewijzen dat, als *verse salmen* konden aangebracht worden via de Nieuwe Vaart, *levende platen* naar de stad kwamen via de Lieve ? Zowel Vaernewyck als het Memorieboek zijn het roerend eens wat aangaat : de vracht; het aantal "ghesellen" 17 of het gemiddelde van 16 en 18; de datum vrijdag de 17de. Waarin de auteurs elkander tegenspreken is de naam van de maand waarin het experiment plaats greep : januari of maart. Tijdstip waarop de Vaart nog niet geopend is. Het kan dus niet anders of de fameuze wandeling met de platen moet na de 4de april gebeurd zijn. Nu blijkt het dat beide kroniekschrijvers bij het bepalen van de maand de bal lelijk mis slaan, want noch in januari noch in maart kan de 17de op

een vrijdag vallen. Inderdaad is er in het jaar 1563 slechts één maand waar de 17de op een vrijdag valt en dat is de maand september, laten we zeggen een klein half jaar na de openstelling van de Sasse Vaart. Basta. Laten we liever naar onze gatenkuisers terugkeren, want over die kerels zijn we bijlange nog niet uitgepraat. Lieve of geen Lieve, Sassevaart of geen Sassevaart, de gaten schijnt men nog niet in de steek te willen laten, zelfs al herhaalt men de stunt met de boot niet en al laat men de gaten feestelijk ontaarden in exemplaire vuilnisbelten : "... dat deselve gaten gheheel versluust ligghen so datter gheene sceepkens nijet meer gheladen met mosselen dan anderssins inne ghearriveren en commen zo oc de aerbeyders ende dienaers ... ende duer tversluysen van de vornomde gaten de vornomde mosselscepen huerlieden mosselen lossen anden watersteegher beneden de brugghe." In dezer voege wordt ons een eerder triestige toestand beschreven op 6 juli 1569. Gelijktijdig gebieden de schepenen de viskopers de gaten binnen de 14 dagen te doen ruimen.

Doch daarmee is de kous weeral eens niet af en de miserie niet uit de wereld gebannen, want kort daarop wordt zelfs de Kerk bij de werkzaamheden betrokken : "Ontfaen van den pachters van den zeevisch ende harinc conforme den *keercroupe* thulpen den rumene..." (10 mei 1571) In 1615 zullen we ander nieuws over onze gaten vernemen; doch intussen iets anders. Het is hier de plaats niet om uit te wijden over de Penshuizekens en die vele andere (belangwekkende) dingen die zo nauw verbonden zijn met de handel en wandel van het Vleeshuis. Een enkele uitzondering moeten we maken wat het zg. Galgenhuizeken betreft.

Op de plaats van dit bijna nietig gebouwtje stond reeds in de 15de eeuw een gesloten kraam; jawel, op de grond van de leenman van "den Stoc ter Vischmerct". In 1511 besloot de toenmalige huurder van de barak - omdat hij goede zaken maakte - een tweede kraam naast het eerste op te timmeren; ditmaal op stadsgrond, dus naar de brug toe.

Waarschijnlijk even na Nieuwjaar 1615 vond Olivier de Wilde, een andere huurder, dat het hoog tijd werd zijn houten doening door een stenen exemplaar te vervangen.

Zo gezegd, zo gedaan. Terwijl ik toch aan het verbouwen ben, dacht de man, waarom zou ik er niet voor zorgen aan mijn zaak een gerieflijke kelder toe te voegen ? Die zal mij beslist te pas komen.

Aldus gebeurde het dat *gat nr. 1* in een ruime bierkelder herschapen werd, een verwezenlijking die niet alleen door de kroegbaas maar eveneens door de stamgasten van de herberg zal zijn naar waarde geschat. Kon het anders of "Int Peloryn" moest er wel bij varen ! (7)

Wie aan de gaten-gedaanteverwisseling mocht twifelen, neme kennis van dit onverdacht getuigenis : "Item betaalt... dat hy den 26 September 1615 metter minne anneghenomen heeft het ruymen ende uytde-

ven van alle de eerde en vuylicheyt ligghende inde 3 GATEN..."

Aan het uytdeIVEN scheen maar geen einde te kunnen komen, dus ook niet aan de uitbetaling van de gemaakte onkosten : "betaelt voor truymen van de canalen onder het beenhuys by ordonnantie van den 30 january 1635." En iets later : "het ruymen ende weeren (verwijderen) vande aerde inde cannalen ende achter het Beenhuys." (zomer 1657)

Wordt in deze aanhalingen van geen aantal "cannalen" gesproken, op het einde van de eeuw wordt er wel gepreciseerd : "Het verdiepen ende vleetten (vegen) van de aerde dewelke es ligghende onder de 3 BOGGHEN van het Vleeschhuys."

Reeds sedert lang hadden zowel het Stadsbestuur als de viskopersgilde de wenselijkheid ingezien de aloude Vischmerct-in-open-lucht door een overdekte halle te vervangen, iets in de zin van het "huys" waarin de broeders vleeshouwers hun bedrijf uitoefenden.

Dus kocht de Stad in 1688 van het Kapittel van Sint-Veerle een eigendom gelegen tegenover het Gravensteen en een perceel grond gelegen naast de Lieve en palend aan het eigendom. Het perceel grond was sedert mensenheugenis bekend als "terra vacua".

Een klein leger grondwerkers, steenhouwers, timmerlieden en metse-laars staken de handen uit de mouwen om de Grafelijke Stede met een eerste en enige markt te begiftigen.

De monumentale ingangspoort in rococostijl kwam reeds gereed in 1689. De ruwbouw van de halle in de winter van 't jaar '90. Aan de voltooiing van het gebouw diende nog iets meer dan een half jaar be-steed te worden, zodat de viskopers moesten wachten tot de zomer van '91 om hun mijn en hun stallen van het plein naar de zaal te zien overbrengen.

De aldus vrijgekomen ruimte op de Vismarkt zou niet eeuwig onbe-volkt en onbenut blijven, want stante pede kwamen golven fruiteniers en fruiteniersters en - natuurlijk - "groenselwijven" de verlaten plaat-sen innemen. Met geen mindere vlijt zullen poeliers en pensverkopers de even te voren opnieuw gebouwde Penshuizekens komen bezetten, de oude in 1635 afgebroken zijnde.

Wat de verdere lotgevallen van onze *gaten* betreft - want het is over die dingen dat we het nog een poos willen hebben - kunnen we kort zijn. Ongetwijfeld konden de nieuwgekomenen, vooral de groentevrou-wen, het gaten-water goed gebruiken voor het wassen van wel eens al te vuile groentesoorten. Vergeet niet dat ze de "vriendelijke passage" van Napoleon hebben moeten afwachten om (in 1812) aan pompwa-ter te geraken. Toch durf ik er geen eed op doen dat de "dames" groenteverkoopsters zindelijkere marktkraamsters waren dan de "heren" viskopers.

Wat er ook van zijn, nog voor het einde van de eeuw had de uitbater van het Galgenhuizeken de hand weten te leggen op *gat nr. 2*, van-

zelfsprekend om een bierkelder rijker te worden.

Op welk ogenblik de (twee) overblijvende kanalen zogenaamd opgevuld werden om er bergruimten van te maken, kunnen we niet zeggen. Op hetzelfde tijdstip (1787) dat de galg weggebroken werd, werd ook aan de naar de kelders leidende trappen gewerkt. Waaruit dat werk precies bestaan heeft valt alleszins uit deze post niet uit te maken : "Betaelt over het diepen van den steegher (trap) vande vaute onder het Vh." Laat ons alvast noteren dat er geen sprake meer is van gaten of kanalen maar van een vaute. Waarom geen vauten ? En aangezien men van de andere kant spreekt van den steegher en niet van de steeghers, mogen we met recht en reden veronderstellen dat de oude trappen plaats gemaakt hebben voor een nieuwe : *de* nieuwe die tegelijkertijd toegang verleent tot de 2 kelders.

Met andere woorden dat men een toestand geschapen heeft gelijk aan die welke wij vandaag de dag kennen.

Op een 19de-eeuws grondplan van het Vleeshuis dat in het Stadsarchief berust en afgebeeld is in "Het Mandelboekje - Le Carnet du dizeau", sept. 1971, blz. 29, is die enige trap aangeduid. Niet al te duidelijk evenwel want niets laat vermoeden dat beneden de trap twee kleine gangetjes respectievelijk naar de bergplaatsen voeren.

Met zekerheid kunnen we getuigen dat genoemde kelders tot voor enkele jaren door fruiteniers gehuurd werden om er hun koopwaar van de ene markttag tot de andere in meer of min gunstige omstandigheden te bewaren.

Als aan die verhuring een einde gekomen is, is dat naar het schijnt gebeurd door de schuld van het water dat zich van de bergplaatsen heeft meester gemaakt. Anders gezegd een destijds ontstolen terrein heroverd.

Doch laten we onze blikken bij voorkeur naar die andere gewezen kanalen werpen. Een van hen is zonder enige onderbreking bierkelder gebleven. Dat weten we. De andere heeft gedurende vele jaren het voorrecht genoten als onderaardse gelagkamer - ik geef grif toe als heel pittoreske, heel romantische, heel typische Saint-Germainse "cave" - door feestvierende gezelschappen of pleziermakende studentenclubs gebruikt te worden. Tot op de onzalige dag dat de gewelfde ruimte op bevel van hogerhand voor elk verder bezoek verboden werd. Motivering : een onbestaande ventilatie. Gevolg : omtovering van het vergaderzaaltje in een grote rommelkast onder een klein Galgenhuizeken. Dit gezegd zijnde zou achter mijn verhaal gerust een punt kunnen gezet worden. Dit zal echter niet gebeuren omdat ik de lezer het genoeg niet wil ontzeggen kennis te maken met een merkwaardig bericht - of dien ik te spreken van een bedenkelijk gerucht ? In aanmerking genomen dat bedoeld bericht = gerucht herkomstig is van een auteur (8) die niet altijd even kritisch te werk gaat, geef ik het voor wat het waard is.

In een tamelijk uitvoerig artikel getiteld "L'ancien Marché au Poisson" schrijft Emile Varenbergh wat volgt : "Quant à la pompe monumentale, elle fut faite en 1812... Nous croyons pouvoir rappeler ici un détail qui nous a été raconté par un témoin oculaire du fait. Lorsqu'on creusa le puits destiné à alimenter cette pompe, on mit à découvert un vieux pan de mur dans lequel était scellé un anneau; à cet anneau était attachée une chaîne de fer à laquelle tenaient les restes d'une proue de barque. Cela tendrait à prouver qu'il y eut là jadis à une époque qu'il est impossible à déterminer un cours d'eau ou un canal navigable communiquant avec la rivière."

Mogen we een ogenblik blijven stilstaan bij deze ontegenzeggelijke "information insolite" ?

Wat kan er ons toe aansporen Varenberghs bericht zomaar braafjes naast ons te leggen ? Ten eerste is er niets of niemand die het komen bevestigen. Geen Stadsrekeningen, geen gildeboeken, geen kroniekschrijvers. Ten tweede vragen we ons af waarom Varenbergh zich vergenoegd heeft gewoonweg op te tekenen wat zijn "témoin" hem toevertrouwde zonder ook maar een andere "témoin" trachten op te sporen ? Waarom niets meegedeeld over zijn zegsman en - dit ware van belang geweest - over het tijdstip waarop de informatie aangebracht werd ?

In geval deze gegeven werd in 1873 of even voordien, welke was de leeftijd van de aanbrenger ? Aangenomen dat deze in 1812 omtrent de 18 jaar oud was geweest, dan ware hij in 1873 iemand van 79 tot 80 jaar. De vraag die zich opdringt : Kan een man van zulk een ouderdom au sérieux genomen worden ?

Welke zijn nu de argumenten die kunnen ingeroepen worden ten gunste van Varenberghs mededeling ?

Het tijdstip waarop die mededeling gedaan werd kennen we niet. Dat kan zowel 10 of 15 jaar vóór het verschijnen van zijn artikel gebeurd zijn. In dat geval was onze zegsman een heel stuk jonger en liep hij dus meer de kans vertrouwd te worden. Naar alle waarschijnlijkheid behoorde hij niet tot de arbeidersstand; woonde hij aan de markt of in de omgeving ; waren zijn ouders - en hij later - in de handel; was hij in de mogelijkheid geweest getuige te zijn van veel straatgebeuren; was zijn ontwikkeling zo dat hij Franse tijdschriften met vrucht kon lezen en met de opstellers van deze bladen, o.a. met de francofone Varenbergh, van gedachten wisselen. Zo'n iemand zal wel geen verhaaltjes uit zijn duim zuigen.

We mogen de heer Z. dus op zijn woord geloven als hij zegt bij het steken van de steenput iets als een kaaimuur gezien te hebben. En dat hij een in die muur geplante ijzeren ring bemerkt heeft : een zoals we vandaag de dag er een kunnen ontdekken ingemetseld *in de zoldering van de gaten-kelders* onder het Vleeshuis. Verder is het hem opgevallen dat aan die ring een ketting bevestigd was waaraan een

stuk hout zat zg. herkomstig van een vaartuig.

Wat volgt zouden we al even goed in de voorwaardelijke wijze kunnen stellen aangezien ons zegje per slot van rekening niets meer is dan een loutere hypothese.

Voor wat de heer Z. meedeelt is slechts één verklaring mogelijk : de Markt was op een bepaald ogenblik doorsneden door een kanaaltje dat de Leie verbond met de plaats waar zich van meet af aan de mijn bevond. Aanvankelijk een kleine opene ruimte, naderhand een overdekt iets. Die mijn vonden we reeds vermeld in 1563, doch stellig was ze eeuwen ouder. Op een merkwaardig schilderij van een anonieme 17de-eeuwse kunstenaar, dat in het Bijlokemuseum bewaard wordt (zaal 1715), zien we ze heel duidelijk afgebeeld. Zoals te verwachten bevindt ze zich in het midden van het plein, ongeveer op de plaats van de huidige pomp.

Het kanaaltje evenals zijn binnenhaventje in miniatuur zal men gedompt hebben naar gelang 2 of 3 van de 4 gaten gereed kwamen.

Wie weet was het dat binnenhaventje niet dat de mensen op het idee van de aanleg dier gaten bracht.

Kwamen haventje en vaartje aldus omstreeks 1406 aan hun einde, van wanneer zou dan wel hun geboorte kunnen dagtekenen ? Is het te veel gegokt die in direct verband te brengen met het graven van de Lieve ? Hoe dan ook zal het wel zo zijn dat onze oeroude Markt de waarheid omtrent het al dan niet bestaan van genoemd haventje egoïstisch en angstvallig diep onder haar wegdek zal verborgen houden... Tenzij een fortuinlijke grondwerker eens of morgen bij het uitvoeren van een of ander serieus graafwerk zo maar blootlegt wat een dichte sluier gedurende zoveel eeuwen hardnekkig bedekt hield ! !

Met dit problematisch toekomstbeeld had ik mijn verhaal een braaf eind kunnen geven. Ik wens het niet te doen omdat ik er een minder twijfelachtig voor in petto hield.

Het staat vast dat het Vleeshuis "de fond en comble" gerestaureerd wordt. Wanneer is niet bekend. Hoe en in welke mate wordt ons niet meegedeeld. Aan ontwerpen, voorstellen en ideeën, officiële zowel als amateuristische, zal het wel niet ontbreken. Onze vraag : Welk lot zal men de GATEN beschermen ?

Die vraag heeft Alfons van Werveke zich een halve eeuw geleden ook gesteld. "Het (Vleeschhuis) kan nog veel in belang winnen, als men terug in al zijn waarde stelt wat nog bestaat en aldus den ouden toestand weer voorstelt. Wij roepen er de aandacht van de Vrienden van Oud Gent op, met deze aanbeveling, dat het niet veel kosten zou. Denk eens aan : de waterlopen onder de gewelven weer in orde gebracht; de breede trap er voor herplaatst, de galg weer opgericht, het pellorijn weer te voorschijn gebracht in zijn geheel, gekuischt en volledigd; een gansch stuk van onze middeleeuwen doen herleven." (Gazette van Gent, 4-4-1926)

Het spreekt vanzelf dat die taal in 1974 wat al te oudvaderlijk klinkt. Die driepikkelige galg heroprachten in een tijd dat gangsters, terroristen en andere doders van tot op de draad versleten mensjes de plak zwaaien. Foei! De kanaaltjes in hun oorspronkelijke staat herstellen en hervullen met de "kwaliteit" Leiewater, een fenomeen dat bezig is een begrip te worden? Alsjeblieft!

Wat onze gaten betreft zullen de restaurateurs er uiteindelijk iets moeten op vinden om zoals Van Werveke het stelde: *een gansch stuk van onze middeleeuwen doen herleven.*

NOTEN EN LITERATUUR

- (1) L. A. Warnkoenig, Histoire de la Ville de Gand et de ses Institutions civiles et politiques, z.p.z.j., p. 238.
- (2) In weerwil van de populaire legende waren die *kinderen* niets anders dan dienaars of knechten (denk aan de naam kraankinderen). De eerste die op deze verklaring wees was Pr. Claeys, La Flandre libérale, 15 mars 1904: Les bouchers de même que les poissonniers avaient le privilège d'escorter à cheval les souverains, les princes et tous les personnages importants qui faisaient leur entrée à Gand. C'est pour ce motif qu'on les appelait Prinsenkinderen, c'est-à-dire serviteurs du prince.
- (3) De overige wonderen waren: de O.L.Vrouwetoren, het Belfort en de Halle, de Poortersloge, het Huis van de 7 torens, het Oosterlingenhuis, het Waterhuis. De Waterhalle (opgetrokken in 1285, uitgebreid in 1331, afgebroken in 1786, waarna in 1787 de Reie overwelfd werd) bevond zich op de plaats van het huidige Gouvernementsgebouw (Grote Markt).
- (4) St.-Antonius - Abt ende Eremyt of met het Varken, patroon van de vleeshouwers, die de beesten zegent en geneest. H. Antonius beschermer van menschen en beesten, Bevrijd ons van alle ziekte' en booze geesten.
- (5) F. Corryn, Het Schippersambacht te Gent 1302-1492, in Handelingen der Maatschappij v. Gesch. en Oudheidk. te Gent, 1944.
- (6) Rekeninghen van den Vleeschhuse 1479-1480.
- (7) Op het ogenblik dat de "barak" de plaats moest ruimen voor een waarachtig "huisje" kreeg dit een uithangbord. Vanzelfsprekend ontleend aan de kaak waartegen het gebouwd werd: "Int Peloryn". Pas omstreeks 1720 kreeg het huisje een nieuwe naam: "Galgenhuseken", natuurlijk naar de galg die ongeveer vóór de kaak opgericht was en in 1787 afgebroken werd, en niet naar de kaak zoals niet weinig gidsen menen te moeten schrijven, G. Celis inclus: "genoemd huizeke bekwam dien naam van den schandpaal aldaar gevestigd."
- (8) Ik ben het niet die het zegt, maar V. Fris die het in zijn "Bibliographie de l'Histoire de Gand," 1907, meer dan eens herhaalt. Volgens hem werkt Varenbergh "d'une façon fort défectueuse dans son livre insuffisant..." - "de la façon superficielle que l'on sait." Tevens mogen Varenberghs geschriften slechts gebruikt worden "qu'avec extrême prudence."

Alfons van Werveke

- a) Oudheidkundige Kronieken verschenen in o.a. Gazette van Gent: De Gaten onder 't Vleeschhuis; De Groenselmarkt;
- b) Nota's bewaard in het Stadsarchief;
- c) met J. Vuylsteke en V. vander Haeghen, Oorkondenboek der Stad Gent, Gent,

- 1900, 1906, 1908;
- d) Gentse Stads- en Baljuwsrekeningen 1351-1364, met een Inleiding door Hans van Werveke, Brussel, 1970;
- E. De Busscher*, Reconstruction de la Grande Boucherie de Gand au XVe siècle, Gand, 1857;
- Staf Hapke*, De Gentsche Vischmarkt, de Stad Antwerpen;
- Emile Varenbergh*
- a) Souvenirs archéologiques de la Ville de Gand, La Grande Boucherie, Gand, 1872;
- b) Choses d'autrefois, L'Indépendant, 6-11-1898;
- c) L'ancien Marché au Poisson, Mess. Sc. Belg. 1873;
- Pr. Claeys*,
- a) La Grande Boucherie et les Bouchers gantois, La Flandre libérale, 29-12-1881;
- b) Les Monuments de Gand, La Gr. Bouch., La Fl. lib., 15-3-1904;
- H. van Werveke en A. Verhulst*, Castrum en Oudburg te Gent, Handelingen der Maatschappij voor Gesch. en Oudhk., Hent, 1960;
- A. Verhulst*, De vroegste Gesch. en het Ontstaan van de Stad Gent, Handelingen, Gent, 1972;
- xxxxxxxxx Het Groot Vleeshuis, La Grande Boucherie, Het Mandelboekje, Le Carnet du Dizeau, sept. en nov. 1971, rijk geïllustreerd.

M. VAN WESEMAEL

EEN WOORDJE OVER TWEE GRENSSTENEN TE GENT

In de achtergevel van het Sint Barbaracollege op de Ketelvest is op 40 cm hoogte een steen van ongeveer 55 cm op 29 cm ingemetseld. De steen draagt het opschrift

G	T	S	T	P
---	---	---	---	---

Langs de overzijde ziet men in een huisgevel een tweede steen :

S	T	P	G	T
---	---	---	---	---

In de twaalfde en dertiende eeuw was er een meningsverschil tussen de abt van de Sint Pietersabdij en de stad Gent in verband met de begrenzing van hun grondgebied. Om het geschil op te lossen werd de bemiddeling ingeroepen van Margareta van Konstantinopel, gravin van Vlaanderen. De gravin nam een besluit op 1 september 1274. K.L. Diericx vermeldt het charter in zijn werk Mémoires sur la ville de Gand (deel II blz. 281). Door dit charter werd de grens tussen het grondgebied van de abdij en de stad Gent nauwkeurig bepaald.

De Ketelpoort - een van de vier oudste poorten van Gent : de andere